

Sprawozdanie z realizacji projektu
LIFE09 NAT/PL/000253
Ochrona populacji bociana białego na terenie obszaru Natura 2000
Ostoja Warmińska

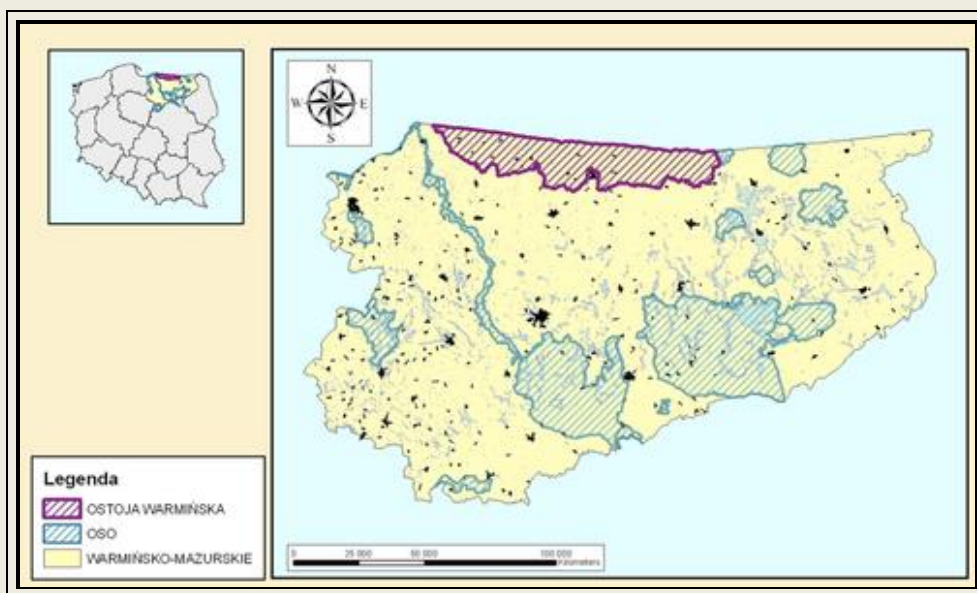
dr inż. Elwira Baldyga
Koordynator projektu LIFE
Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
w Olsztynie
ul. Dworcowa 60
10-437 Olsztyn

Olsztyn, 31.12.2014 r.

Opis gatunków i obszaru Natura 2000 – ogólne tło projektu

Bocian biały jest gatunkiem chronionym na mocy ustawy o *Ochronie Przyrody*, Konwencji Bońskiej, Berneńskiej, Ramsarskiej, a także wymienianym w tzw. Dyrektywie Ptasiej Unii Europejskiej. Ponadto uznany został za gatunek parasolowy, ponieważ poprzez ochronę jego terenów żerowiskowych i miejsc gniazdowania, chronione są również inne gatunki ptaków m.in. czajki, rycyki, kuliki wielkie, kszuki, a także rzadkie gatunki roślin.

W Polsce żyje ponad 50 tys., czyli ponad 20% całej światowej populacji. Najwięcej bocianów białych zasiedla Warmię i Mazury. W północnej części woj. warmińsko-mazurskiego, wzdłuż granicy państwowej z obwodem kaliningradzkim na prawie 150 tys. ha rozciąga się specjalny obszar ochrony ptaków Natura 2000 Ostoja Warmińska PLB280015, który powołany został na mocy Dyrektywy Ptasiej w celu ochrony m.in. bociana białego.

Populacja bociana białego na terenie ostoji osiąga największą liczebność w kraju. Według Standardowego Formularza Danych wynosi ok. 1000 par oraz osiągając najwyższe zagęszczenie - 71 par na 100 km². Jest to również bardzo ważna ostoja dla wielu innych gatunków ptaków. Występują tu, aż 93 gatunki ptaków waloryzujące obszary Natura 2000 (w tym 81 gatunków lęgowych i prawdopodobnie lęgowych). Jest wśród nich 38 gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej i 15 gatunków z Polskiej czerwonej księgi zwierząt. Do gatunków występujących na tym terenie, zalicza się: orlik krzykliwy, żuraw, gadożer, łabędź krzykliwy, bąk, bocian czarny, bielik, błotniak łąkowy, podgorzałka, rybołów, kulik wielki, rycyk i derkacz. Do jednej z najliczniej zasiedlanych przez bociany na obszarze ostoji należy wieś Żywkowo, z ponad 40 zajętymi gniazdami. Inne duże kolonie bocianie, położone na terenie obszaru Natura 2000, znajdują się m.in. w Lwowcu, Szczurkowie, Lejdach, Bobrowie.

Liczebność bocianiej populacji bardzo dobrze oddaje stan środowiska. Dlatego też, bocian wykorzystywany jest jako gatunek wskaźnikowy. Kluczowe znaczenie dla populacji bocianów ma ochrona ich miejsc gniazdowania i naturalnych żerowisk tj. rozległe podmokłe łąki, doliny rzeczne, starorzecza.

Zmiana sposobu użytkowania gruntów, zalesianie, intensyfikacja rolnictwa poprzez przekształcanie terenów łakowych w pola uprawne, w tym głównie w wielkoobszarowe uprawy monokulturowe, ograniczanie powierzchni łąk w siedliskach lęgowych ptaków, przekształcanie naturalnych dolin rzecznych czy zanik i niszczenie oczek wodnych, a także ograniczanie wypasu zwierząt, przyczyniają się do utraty dogodnych żerowisk i w konsekwencji wpływają na mniejszy sukces lęgowy tych ptaków. Pogorszenie bazy pokarmowej zmusza dorosłe ptaki do coraz dalszych lotów w poszukiwaniu odpowiednich żerowisk i poświęcaniu coraz więcej czasu na znajdowanie pokarmu. Wskutek tego rodzice mogą wykarmić coraz mniej piskląt. Ten dodatkowy wydatek odbija się niekorzystnie na kondycji i w ostateczności przeżywalności młodych ptaków.

Dodatkowo duże zagrożenie dla bocianów stanowią urządzenia energetyczne, przede wszystkim linie średniego i niskiego napięcia oraz stacje transformatorowe. Niezabezpieczone odpowiednio są zagrożeniem utraty życia szczególnie dla młodych ptaków, które ucząc się latać, giną na skutek kolizji z liniami energetycznymi. Wypadki ptaków na liniach nie rzadko kończą się tragicznie dla samych ptaków, ale powodują również straty ekonomiczne. Niestety coraz częściej brakuje dogodnych miejsc lęgowych takich jak drzewa, wysokie kominy czy odpowiednie dachy, dlatego bociany wybierają na miejsca gniazdowania słupy energetyczne. Obecnie notuje się, że na słupach energetycznych znajduje się aż 60% gniazd bocianich.

Chcąc ochronić ptaki, w szczególności bociany białe, dzięki którym powołano obszar Natura 2000 Ostoja Warmińska, stworzyć im jak najlepsze warunki do zakładania lęgów oraz wykarmienia swojego potomstwa, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie oraz Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków podjęli się wspólnych działań w ramach projektu LIFE09 NAT/PL/000253 pn. Ochrona populacji bociana białego na terenie obszaru Natura 2000 Ostoja Warmińska.

Przedsięwzięcie to zostało zrealizowane dzięki dofinansowaniu do działań, otrzymanym ze środków Unii Europejskiej z funduszu LIFE+ oraz ze środków krajowych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Cele i działania podejmowane w ramach projektu

W ramach projektu LIFE09 NAT/PL/000253 zaplanowano szereg działań mających na celu zmniejszenie śmiertelności bocianów białych oraz zwiększenie dla nich miejsc żerowiskowych.

Jednym z głównych zadań mających przyczynić się do zmniejszenia śmiertelności bocianów było zabezpieczenie urządzeń energetycznych poprzez zaizolowanie prawie 20 km linii niskiego i średniego napięcia oraz wymianę na nowe i remont istniejących 25 stacji transformatorowych. Działania te wykonane zostały w miejscach największych kolonii bociana białego na terenie Ostoi (refuge). Ponadto wykonanie powyższych działań przynosi wymierne korzyści ekonomiczne dla społeczeństwa z powodu mniejszej liczby awarii na urządzeniach elektroenergetycznych z udziałem ptaków.

W celu zwiększenia bazy pokarmowej dla bociana białego wybudowano 6 zbiorników wodnych i 4 piętrzenia, które umożliwiają rozmnażanie się gatunków szczególnie płazów, stanowiących m.in. pokarm bociana białego.

Kolejnym zadaniem, jakie wykonano w celu ochrony bocianów, było zamontowanie na terenie całego obszaru Natura 2000 - 158 słupów wolnostojących wraz z platformami pod gniazda bociana białego. Działanie to wykonano w gospodarstwach, gdzie istniejące na dachach gniazda należało usunąć ze względów bezpieczeństwa (zbyt duże gniazdo, mocno przechylone) lub występowały dogodne warunki siedliskowe np. różne rodzaje użytków tj. łąki, pastwiska, grunty orne, oczka wodne, niezbędne do właściwego rozwoju ptaków.

Chcąc stworzyć jak najwięcej dogodnych miejsc lęgowych dla bocianów, wyremontowano również w 10 miejscowościach 16 dachów budynków gospodarczych, na których znajdowały się gniazda bociana białego. Dachy te często pod ciężarem gniazd ulegały zniszczeniu.

Dofinansowanie obejmowało również zakup sprzętu dla jednostek ochotniczych straży pożarnych. Dlatego 6 jednostek OSP, równomiernie od siebie oddalonych, tak żeby móc działaniami ratowniczymi objąć jak największy teren, wyposażono w podnośniki koszowe, pilarki spalinowe i agregaty prądotwórcze. Sprzęt ten umożliwia przeprowadzenie w dość krótkim czasie interwencji, zgłaszanych przez społeczność lokalną, gminy itp. Przyspiesza i ułatwia również prowadzenie działań ratowniczo-gaśniczych, co bezpośrednio przekłada się na korzyści dla społeczeństwa.

W ramach projektu wykonano również inwentaryzację trwałych użytków zielonych, która dostarczyła wiele informacji o sposobie gospodarowania w Ostoi oraz w przyszłości będzie stanowiła bazę wyjściową do zaplanowania dalszych działań ochronnych dla gatunków ptaków i ich siedlisk.

Każdego roku sprawdzano stan populacji bociana białego oraz jego gniazd poprzez wykonywanie monitoringu populacji bociana białego.

Podczas realizacji konkretnych działań ochronnych, niezmiernie ważne jest edukowanie społeczeństwa odnośnie ochrony przyrody, które wywiera niewątpliwy wpływ na obszar Ostoi. Dlatego w projekcie tym zaplanowano szereg działań mających na celu pogłębianie wiedzy na temat gatunków objętych ochroną, obszarów Natura 2000 oraz wielu innych aspektów dotyczących ochrony przyrody. Jednym z głównych tego typu działań było utworzenie Centrum Edukacyjno-Informacyjnego, które znajduje się w Żywkowie i przeznaczone jest do szeroko pojętej edukacji społeczeństwa oraz do celów turystycznych. W centrum organizowane są spotkania dla grup szkolnych jako żywych lekcji przyrody. Ponadto odwiedzane jest w ciągu roku przez wielu turystów (ok. 1500 turystów). Są to zarówno indywidualni turyści, ale też grupy zorganizowane z Polski, Niemiec, Francji, Anglii a nawet Japonii. Przeważająca część turystów to osoby dorosłe, rodziny, osoby starsze (np. koła emerytów i rencistów, uniwersytety trzeciego wieku). W każdym z rodzajów zajęć dla grup kładziony jest nacisk na pokazanie rolnictwa ekologicznego, jako wzorcowego typu użytkowania gruntów, przyjaznego bocianom. Chodzi tu o stosowanie naturalnych nawozów (obornik), dostosowanie sposobu koszenia (od środka na zewnątrz) łąk oraz to, co najważniejsze dla bocianów - wypas zwierząt, czyli utrzymywanie nisko zgryzanych pastwisk. Podkreślana jest także rola oczek wodnych i rozlewisk jako istotna baza pokarmowa dla bocianów oraz miejsca wodopoju, szczególnie w okresach suszy. Edukacja na pewno wpłynie w przyszłości na poprawę stanu populacji bociana białego w Ostoi Warmińskiej poprzez wychowanie sobie następców - osób, które włączą się w walkę o dobro tych ptaków, zarówno w mikroskali (na własnym podwórku), ale i w skali gminy, powiatu a może nawet i Polski.

Wydano również broszury i foldery informacyjne, film o bocianie białym, poradnik dobrej praktyki rolniczej, wystawę. Na terenie całej Ostoi zamontowano tablice drewniane informujące o walorach obszaru Natura 2000, gatunkach ptaków tu żyjących itp. Uruchomiono również stronę internetową www.ochronabociana.pl, zawierającą wszystkie niezbędne informacje dotyczące realizowanego projektu.

Projekt LIFE09 NAT/PL/00253 wychodzi na przeciw potrzebom. Niemniej jest jeszcze wiele do zrobienia. Przyczyny spadku liczebności bocianów zostały dość dobrze poznane, dlatego bardzo ważne jest podjęcie działań mających na celu również edukację społeczeństwa. W wielu miejscach trudno zapobiec zanikaniu bocianów, ponieważ wiąże się ono z rozwojem gospodarczym, niemniej nadmierne manipulowanie przyrodą na cennych przyrodniczo obszarach, przyczynia się niejednokrotnie do bezpowrotnej utraty siedlisk dla gatunków ptaków i roślin.

